

PETRA BENEŠOVÁ,

Role prarodičů ve výchově dětí Univerzita Palackého, 3. ročník – kombinované studium

Obor: Pedagogika – veřejná správa – **bakalářská práce**

https://theses.cz/id/vk5afz/Role_prarodi_ve_vchov_dt.pdf

Na uvedeném odkazu je plné znění bakalářské práce. Zde jsem vytáhl kap. 5, která je velmi silně inspirována právě publikací **Z. Matějčka a Z. Dytrycha: „Radosti a strasti prarodičů aneb když máme vnoučata“**, GRADA, 1997, ISBN 80-7169-455-X, 144 str. Tuto publikaci jsem si přes antikvariát sehnal v originále, je dobrá pro bližší poznání problematiky,

5. Prarodiče a výchova dítěte

Na úvod této kapitoly, která je pro tuto práci bezesporu stěžejní, jsou velmi vhodná a výstižná slova z knihy pánů Matějčka a Dytrycha: „V obecném povědomí vidíme svou babičku a dědečka jako hluboce zralé lidi s šedivými vlasy, moudré a klidné, na které se celá rodina obrací v otázkách, se kterými si neví rady. Vnoučata se k nim chovají zcela jinak než ke svým rodičům, mají k nim úctu, cítí se s nimi dobře a vyhledávají je jako výraznou emoční podporu“ (Matějček, Z., Dytrych, Z., 1997, s. 23).

5.1 Jací jsou prarodiče

Ideální babičkou je pro mnoho z nás hlavní hrdinka knihy Boženy Němcové. Babička Boženy Němcové je nepopíratelně významný literární a vlastenecký čin novodobé národní umělecké tvorby, přesto je velmi pozoruhodné, že toto jediné vyprávění o venkovské babičce, tato osobní vzpomínka její vnučky, mohla ovlivnit celý národ. Je v ní moudrost, klid, pohoda, víra a láska, statečnost. Ať už je tato postava jakkoliv dotvořená fantazií autorky, je zrcadlem nastaveným našim babičkám. Ať chtějí nebo ne, poměřují se samy nebo jsou pověřovány s tímto ideálem, nakolik se jim daří vyrovnat se tomuto ideálu, je věc jiná (Matějček, Z., Dytrych, Z., 1997, s. 11).

„Zatímco rodiče kladou měřítko, požadavky, udávají směr, jsou prarodiče spíše vlídnými průvodci, korigují extrémní příkazy otců a matek na snesitelné dimenze. Prarodiče dokážou uvolněněji přihlížet všednodennímu shonu, a mají tedy volnější citové, časové a intelektuální kapacity“ (Hauserová - Schonerová, 1996, s.10).

Ve skutečnosti však jsou prarodiče různí. Záleží to především na jejich osobnostních vlastnostech a také ve velké míře na době, kdy se prarodiči stali, ve kterém úseku životní dráhy je prarodičovství potkalo.

Někteří jsou těmi, kteří nacházejí ve vyšším věku, obzvláště po odchodu do důchodu, v péči o vnoučata nový smysl života. Jsou velkorysí, vlídněji dokážou posuzovat slabosti dětí a porušování striktních zákazů a příkazů a svým vnoučatům věnují hojnost svého času a nešetří kreativitou při vymýšlení her a jiných způsobů pobavení a potěšení vnoučat. Takové prarodiče vnoučata milují, vyhledávají kontakt s nimi. Dle názoru prof. Matějčka nedovolit prarodičům rozmazlovat vnoučata je ochuzením citového vývoje dítěte a týráním prarodiče.

Jsou však i jiní prarodiče. Jdou za svými vlastními zájmy, užívají svého spravedlivě získaného času, když už se nemusí věnovat rodičovským a pracovním povinnostem. Mohou se více věnovat koníčkům a zálibám, někteří možná i získávání nových poznatků a vědomostí či dovedností prostřednictvím aktivit pro seniory určených. Mohou to být např. vzdělávací instituce jako U3V nebo Akademie třetího věku. Nemůžeme jim mít za zlé, že chtějí využít své znovuzískané svobody. Takové prarodiče děti znají třeba z nedělních odpolední a jiných více či méně pravidelných návštěv. Zdaleka s nimi vnoučata netráví tolik času, ale je velmi

pravděpodobné, že je mají rádi, uznávají je a jejich aktivita může být vnoučatům v mnohých ohledech užitečná.

Je třeba se zmínit o prarodičích, kteří jsou teprve ve středním věku, mají ještě své zaměstnání a povinnosti. V současné době, kdy se prodlužuje věk, kterého se dožíváme a kdy jsou nejčastěji babičkami a dědečky rodiče ze 70. let, kdy bylo obvyklé a časté mít dítě už ve 20 letech, mohou být babičkami ženy, které ještě nemají 50 let. Jsou ještě příliš mladé, aby měly dostatek času a zralosti stát se chápajícími, vyrovnanými a časem oplývajícími prarodiči. Nejsou těmi „klasickými prarodiči“, avšak vzhledem k tomu, že produktivní věk trvá až do 60-ti let a neustále je prodlužován, je takovýchto prarodičů velká většina. Zvláště pokud matka i dcera měly děti v raném věku, jsou prarodiče spíše nezralí na to, aby se jimi stali. Mnohdy se může stát, že je vztah k vnoučeti poznamenán tím, že se stali prarodiči příliš brzo, dříve než sami chtěli a než na to byli připraveni. Není vyloučeno, že má tato babička ještě sama malé dítě, o které se stará, a proto jí role babičky je úplně cizí a ke svému vnoučeti nezíská ten správný vztah (Matějček, Dytrych, 1997, s. 105- 110)

5.2 Význam prarodičů

5.2.1 Prarodiče mají čas na hru a vyprávění

Psychologové uvádějí, že prarodiče a vnoučata se potřebují navzájem. Co je tedy na jejich vztahu k vnoučkům tak cenné? Asi bychom to nazvali jiné chápání času. Když si dítě povídá s prarodičem, o tom, jaké to bylo, když byl malý, je to pro něj cosi, co se odehrálo "už dávno". Povídá-li si o životě s babičkou či dědou, je to již historie (a to často i v případech velmi mladých prarodičů). A protože malé dítě nechápe, co historie vlastně je, je pro ně takové vyprávění jakousi pohádkou. Jen si představte, když děda vnoučkovi vypráví, jaké to bylo, když byl malý kluk a chodil se svým tátou a dědou na dříví do lesa... co se tam všechno událo.... a když vidí vnoučkova dokořán otevřená kukadla, často mu to nedá a ještě vyprávění obohatí o lesní víly a skřítky, které si jako malý kluk v lese představoval... a vnouček jen sedí, poslouchá ani nedutá, protože tohle je lepší než nějaká obyčejná pohádka, protože tohle jeho děda opravdu, ale skutečně opravdu, prožil! Jsou to často babičky a dědové, kteří spoluvytvářejí dítěti to, co se nazývá poezie dětství. Mají totiž čas. A to čas nejen na povídání příběhů z dětství, ale čas obecně, tj. nespěchají, bývají trpělivější a klidnější, protože vědí, že čas je třeba prožívat teď. V tomto si se svými vnuky dobře rozumějí, protože ti, na rozdíl od svých rodičů, žijí a vnímají čas právě tímto způsobem.

Rodič se snaží všechno stihnout a má spoustu povinností. Oproti tomu prarodič, je-li již v důchodu, nemusí hlídat hodiny, aby stačil nakoupit a uklidit. Může si s vnoučkem hrát s vědomím, že si prostě hraje. Nemusí předčasně hru ukončit, protože má jinou práci. Proto má starší generace a děti k sobě tolik blízko. Mohli bychom říci, že je pro dítě zvlášť důležité mít „svého“ dědečka nebo babičku. V případech, kdy skutečný prarodič tuto úlohu neplní (ať už proto, že žije příliš daleko nebo je ještě zaměstnan a nemá tolik času), najde si dítě mnohdy jinou osobu, která odpovídá charakteru prarodiče, a naváže s ním stejný vztah. Může to být třeba hodná sousedka, která občas pohlídá a je ochotna se dítěti věnovat, hraje pro něj tu babičkovskou roli.

5.2.2 Prarodiče pečující o dítě zaměstnaných rodičů

V současné době je většina manželství dvoukariérových, otec i matka jsou zaměstnaní a většinu dne tráví v práci. V tomto případě nastupují rodiče často jako výpomoc při hlídání dětí.

V souladu s novelizací zákona č. 117/1995 Sb. o státní sociální podpoře si může matka (nebo otec) zvolit, jak rychle budou čerpat rodičovský příspěvek. Podle tohoto zákona je možné tzv. zrychlené čerpání do dvou let věku dítěte nebo základní do tří let věku dítěte a také ve snížené výměře do čtyř let věku dítěte. Matka nebo otec, kteří počítají s návratem do

zaměstnání po rodičovské dovolené do dvou let věku dítěte, mohou zvolit vyšší měsíční dávku rodičovského příspěvku. Po jejich návratu do zaměstnání však dvouleté dítě ještě nemůže nastoupit do mateřské školy a je nutno zajistit jeho hlídání. Možností je více, profesionální chůva nebo jesle, (v naší zemi tyto instituce nejsou zatím běžně dostupné), případně může vypomoci 33 kamarádka, která je na rodičovské dovolené, nejjednodušší a pro dítě nejpříjemnější však je, když převezmou starost o dítě prarodiče.

Mnohdy však výpomoc prarodičů nekončí nástupem dítěte do MŠ, pracovní doba obou může přesahovat dobu, kterou děti mohou trávit v mateřské škole a později ve škole a družině. Potom jsou rodiče využíváni k vyzvedávání dětí ze školy a školky, pomáhají dělat dětem úkoly a postarají se o dítě, než se vrátí rodiče ze zaměstnání.

5.3 Výchovný vliv prarodičů

Senioři zvláště ochotně přijímají úlohu babičky a dědečka. Jsou-li k tomu podmínky, rádi se o vnuky starají. Nejsou přitom pouze dočasnými zástupci rodičů, ale mají na děti svých dětí nezanedbatelný výchovný vliv. Jako štafetu přitom předávají zkušenosti své generace. Vnuci přijmou mnohé rady od shovívavých prarodičů lépe než od méně trpělivých rodičů, k nimž mívají navíc kritičtější postoje. Někteří sociologové tvrdí, že mezigenerační porozumění bývá větší "ob generaci". Je ideální, učí-li se vnuci poznávat problémy vyššího věku, který je jednou čeká, a reálně je hodnotit mladýma očima. Usnadňují to hezké postoje jejich rodičů k prarodičům.

Vágnerová (2002, s. 428) uvádí: „Ve vztahu k vnoučeti představují prarodiče jakousi psychosociální pojistku, která by mohla kompenzovat nebo alespoň doplňovat rodičovské působení“. A dále vysvětluje, že postoj prarodičů je více emocionální, poskytuje dítěti jiný typ stimulace, prarodiče jsou klidnější, mají méně osobních zájmů než rodiče. Bývají ve vztahu k dítěti méně kritičtí a více pozitivně potvrzující. Zdůrazňují jiné vlastnosti a projevy dítěte než rodiče. V rámci svých sociálních rolí se chovají odlišně od rodičů a dítě se od nich může jiné věci. Děti mají rády činnosti, které vykonávají jen s babičkou nebo dědečkem, touto nenásilnou formou přebírají vnoučata od prarodičů určitou tradici.

Pozitivním aspektem vlivu prarodičů se jeví i to, že jsou jinak orientovány jejich hodnoty. Ubývá důraz na výkon a profesní úspěšnost, jako je tomu mnohdy v případě rodičů. Prarodiče svým přístupem mohou kompenzovat tlak, který na dítě vyvíjejí rodiče.

Prof. Matějček říká, že prarodiče ochotněji slouží dítěti jako biologické zrcadlo – napodobují to, co samy děti dělají. Mají tendenci se dítěti více obětovat a rozmazlovat je.

Lidská vzájemnost je důležitým aspektem života člověka, abychom mohli jako děti vyrůstat v klidném a pohodovém prostředí, musíme pociťovat lidskou vzájemnost. Dnes je znát tendence k výchově dětí k touze po úspěchu a kariéře. Převládá soutěživost a jejím důsledkem je osamělost člověka. Ba co hůře, stáváme se jeden druhému konkurentem, nepřitelem. Pro prarodiče již není touha po kariéře prvotní hnací silou, nepotřebují se tolik orientovat na boj o svoji existenci. Uvědomují se potřebu vzájemnosti, ochoty si navzájem pomáhat, vztahu k hodnotám, které přicházely zkrátka. To je velký přínos pro malé dítě, které si může připadat na světě osamocené a ztracené. Prarodiče dodají tolik potřebnou jistotu a podají pomocnou ruku tam, kde mnozí z rodičů, v dobré víře, že je to pro jejich dítě to nejlepší, nechají bezbranného tvora „plavat jak dokáže“, v souladu s přesvědčením, že v životě se mohou spoléhat jen na sebe.

Lidská vzájemnost se však také projevuje tím, že se mladí učí od starých a starí od mladých. Znamená to, že výchovný proces má obousměrný průběh. Nejen děti se učí od svých vychovatelů, rodičů, ale i dospělý je ovlivňován dítětem a při výchově dítěte vychovává sám sebe. Určitě si každý z nás uvědomil, jak rodičovství dokáže člověka změnit, jak se naše hodnoty a zásady přizpůsobují novému způsobu života a především nové náplni života.

5.4 Rozdíly ve výchovném přístupu, možné neshody mezi rodiči a prarodiči

Babičky vnučata milují, ale jejich přístup a představa o tom, co je pro dítě nejlepší, se může od názoru rodičů lišit. Drama nastává, pokud babička zaujme roli zkušeného experta. Psychologové doporučují prarodičům neradit, pokud nejsou žádáni o radu, a nevměšovat se do jednání rodičů a jejich dětí. Zvláště zhoubná pro vzájemné vztahy může být otevřená kritika rodičů před jejich dětmi a platí to oboustranně. Pokud má jeden nebo druhý na srdci něco, co nemůže přehlédnout a mávnout nad tím rukou, je třeba to řešit bez přítomnosti dětí. Rodiče a prarodiče by se měli dohodnout na určitých pravidlech a ta potom dodržovat. Pokud rodiče nechtějí, aby jejich dítě trávilo čas u televize, je nevhodné, aby tuto „zakázanou“ a tudíž velmi oblíbenou činnost mohli mít u prarodičů. Tím, kdo by měl mít vždy právo veta ve výchově, je totiž matka, resp. rodiče dítěte. Vzájemný respekt a důvěra jsou zde onou magickou formulí. Rozumná matka pochopí, že pro děti je důležité mít babičky, i když třeba nejsou ideální. A chytrá babička uzná, že přijít o vnučata je škoda a že spokojenost jejich rodičů je důležitá. Ať to zní sebepodivněji, prarodiče mohou k té spokojenosti přispět mnohdy více pasivitou než aktivitou a pomocí za předpokladu, že jsou požádáni. Na druhé straně i mladá rodina si musí být vědoma toho, že prarodiče mají vlastní zájmy a pečovat o vnučata zdaleka není jedinou náplní jejich volného času.

Ve společnosti převládá názor, že prarodiče děti rozmazlují. Může to být pravda a mnohdy také je. Vyplývá to především z toho, že prarodiče mají tu vzácnou výsadu, že nemusejí vychovávat, vychovali vlastní děti a teď si vnučata užívají. Otázkou je, zda toto rozmazlování má negativní výchovný vliv na vnučata. Pokud mluvíme o rozmazlování formou nakupování drahých dárků, nerespektování názorů a požadavků rodičů, snižování autority rodičů ve snaze dítě si citově připoutat a jeho prostřednictvím manipulovat rodiči, pak ANO. Takové rozmazlování jednoznačně má negativní vliv. Pokud však označujeme za „rozmazlování“ to, že jsou prarodiče ochotní dítěti věnovat maximum času, že si s nimi hrají všechny hry, které mají vnučata tak ráda, a které tak nerada předčasně ukončují, že věnují nekonečné množství času vyprávění a čtení pohádek, nechme prosím prarodiče „rozmazlovat“ naše děti. Tento vztah je oboustranně přínosný. Vnučata jsou smyslem života prarodičů a naplňují jejich život v období, kdy ostatní podněty už nejsou tak četné. Prarodiče si užívají pocit, že jsou milováni, oceňováni a přijímáni. Vnučata činí život stárnoucího člověka veselejší a naplněný. Vnučatům zase dopřejeme čas věnovaný výhradně jim, jejich potřebám a zájmům, čas plný podnětů a stimulace, dostatek pozitivního přijímání a ocenění. Rodiče zatížení dalšími starostmi při zabezpečení rodiny většinou nemohou poskytnout tolik času hrám a zábavě, jako mohou prarodiče. Čas je ve vzájemném vztahu prarodičů a vnučat velmi významnou devízou. My, rodiče, jim nemůžeme, nemusíme a ani nechtějme konkurovat